

Анотація:

Козак Ігорь, Козак Ганна. АНАЛИЗ СЕЛЕНИЙ ЛЮБАЧОВСКОГО РАЙОНА ОТ II ПОЛОВИНЫ XVIII ВЕКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГИС.

Исследование проведено в актуальных пределах Любачовского района в Подкарпатском воеводстве в восточной Польше. Представлена динамика селений в Любачевском районе со второй половины 18 века. Для этого использованы карты и опубликованные исторические данные, которые проанализировано в программе ArcGIS 10.3 и Quantum GIS. В статье показано возможности программы ArcGIS. Территорию района исследовано в аспекте изменения селений. При анализе структуры селений использовано серию карт (из базы «WIG» в масштабе 1: 100 000 для 1936 года и з сервера «WMS» для 1965 и 2014 годов). Показано изменения количества сел, численности хозяйств и динамику численности украинцев по сравнению с численностью поляков. Охарактеризовано национальный и религиозный состав со второй половины 18 века. На основе исследования пространственного размещения поселений с применением статистических анализ (тест Морана, эллипсы отклонений и средние центры тяжести) показано характер селений в пределах Любачовского района в Польше. Показано подобную конфигурацию эллипсов стандартных отклонений и средних центров тяжести для греко-католиков-украинцев в 1785 году и украинцев в 1939 году в границах Любачовского района. Масштаб и результаты таких изменений являются интересными для дальнейших исследований, особенно в аспекте изменений традиционных сельских систем (ТСС), их инфраструктуры и культурных достижений.

Ключевые слова: динамика, селения, ГИС, Любачовский район.

Abstract:

Kozak I., Kozak H. ANALYSIS OF SETTLEMENTS OF LUBACZIV COUNTY SINCE 2ND HALF OF 18TH USING GIS.

The study was conducted within the actual area of Lubacziv district in Podkarpackie voivodship in Eastern Poland. The dynamics of settlements of Lubacziv district from the 2nd half of the 18th century was discussed. Maps and historical data were analyzed in the ArcGIS 10.3 and Quantum GIS programs. In the study there were presented possibilities of applying the ArcGIS for Desktop 10.3 program. We analyzed the Lubacziv district in terms of the changes of settlements and used maps for the analysis of changes in its structure. The first of these was the historical map, namely the tactical map of WIG in scale 1: 100 000 from 1936. Next we analyzed maps from 1965 and 2014, which were prepared applying the WMS server. The changes in the number of villages, households and population dynamics of Ukrainians in comparison with the number of Poles were shown. Ethnic and religious composition from the 2nd half of the 18th century was evaluated. Based on the study of spatial placement of settlements with the use of statistical analysis (Spatial autocorrelation - Moran test, Standard Deviation Ellipse and Mean Center) the character of settlements distribution on the Lubacziv district was presented. There was confirmed a similar configuration of Standard Deviation Ellipses and Mean Center for Greek-catholic and Ukrainians in Lubacziv district. The scale and results of such changes are interesting for future research, mainly in terms of the change of traditional village infrastructure and its culture.

Keywords: dynamics, settlements, GIS, Lubacziv district.

Робота виконана на кафедрі ландшафтної екології та кафедрі охорони навколишнього середовища та ландшафту Люблінського католицького університету імені Іоана Павла II, Польща

Рецензент: проф. Свинко Й.М.

Надійшла 12.11.2016р.

УДК 913(477.87)

Мирослава ВЛАХ, Михайло КАЧАЙЛО

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Виділено головні етапи формування адміністративно-територіального устрою Закарпатської області, зокрема досліджено історико-географічні особливості адміністративного поділу регіону в умовах перебування у складі Київської держави, Угорського королівства, Австро-Угорщини, Чехословаччини, Угорщини, СРСР і незалежної України. Встановлена історична тенденція ускладнення адміністративно-територіального устрою регіону: від чотирьох комітатів угорського періоду (Ужанського, Березького, Уточанського, Марамороського), автономної Підкарпатської Русі чехословацького періоду до 13 адміністративних районів періоду СРСР і України. Підкреслено, що адміністративно-територіальний поділ регіону, сформований в умовах командно-адміністративної системи управління радянського періоду, не відповідає сучасним реаліям соціально-економічного і суспільно-політичного життя. Децентралізація влади і створення об'єднаних територіальних громад – головні шляхи оптимізації адміністративно-територіального устрою Закарпатської області.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій; комітати; райони; міста обласного значення; об'єднані територіальні громади.

Постановка проблеми. У зв'язку з проведенням в Україні адміністративно-територіаль-

ної реформи між науковцями та управлінцями ведуться дискусії та суперечки щодо проектів

формування об'єднаних територіальних громад. Для того, щоб реформа була вдалою і ефективною, необхідно враховувати історичний досвід. Особливо це актуально для Закарпатської області, що перебувала у складі різних держав і мала відповідно різний адміністративно-територіальний поділ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексних досліджень історико-географічних особливостей формування адміністративно-територіального устрою Закарпатської області не здійснено. Окремі аспекти адміністративно-територіального поділу Закарпаття вивчали І. Гранчак [2], П.-Р. Магочій [4], Ю. Мудра [5], С. С. Поп [6].

Мета дослідження. Метою статті є аналіз тенденцій формування адміністративно-територіального устрою Закарпатської області від найдавніших часів до сьогодення для їхнього врахування у процесі адміністративно-територіальної реформування.

Виклад основного матеріалу. Територія Закарпатського регіону була заселена ще в палеоліті. Це підтверджують археологічні знахідки на схилах Павлової гори біля Мукачева. Стоянки первісних людей на Закарпатті виявлені також у Горянах, на Радванській горі, на Кальварії та схилах Замкової гори в Ужгороді, в смт Королево Виноградівського району.

Королевська стоянка – унікальна пам'ятка палеоліту. Вік стоянки понад 1 млн років. Тут знайдено знаряддя праці первісної людини з каменю – рубила, скребла, гостронаконечники, різці, ножі. Усього тут виявлено 16 культурних горизонтів зі слідами матеріальної культури кількох палеолітичних епох. Тут одна з найбільших у Європі палеолітичних колекцій. Кількість знахідок сягає приблизно 100 тис. одиниць. Серед них є знаряддя праці кроманьйонців, неандертальців та пітекантропів [5, с. 9].

У регіоні значно більше (понад 80 місцезнаходжень) пам'яток середньокам'яного та новокам'яного віку (мезоліту і неоліту – періоду з XI по III тис. до Р. Х.). Ці пам'ятки належать до так званої тиської культури – за назвою річки Тиси, у долині якої були знайдені, та культури лінійно-стрічкової кераміки – за видом ліній, якими були оздоблені їхні вироби. Знайдені вони головню в басейнах Тиси, Латориці та Ужа, зокрема в урочищі Мала гора на околиці Мукачева, селах Осій Іршавського, Великі Лази, Дравці, Доманинці, Оріховиця, Дубрівка Ужгородського районів, м. Ужгороді [5, с. 9].

Археологи вважають, що вже в неоліті наші предки проживали у легких надземних

житлах або в будівлях на палях серед боліт і займалися землеробством, скотарством і мисливством. Знаряддя виготовляли з кременю, а посуд – із глини. Знайдені кам'яні та керамічні речі переконують, що матеріальна культура давніх племен Закарпаття мала багато спільних ознак з культурою племен Східно-Європейської рівнини, зокрема Подніпров'я.

Подальший розвиток тваринництва, землеробства, ремесел та обміну між племенами зумовив появу виробів з міді і бронзи (III-II тис. до Р. Х.). Пам'ятки цього періоду виявлені в селах Великі Лази Ужгородського району, Боржавське Виноградівського району, Драчино Свалявського району та в містах Ужгород і Рахів.

До пам'яток ранньозалізної доби належать поселення на Замковій горі в Ужгороді та в Медведівцях Мукачівського району. Житла нагадували собою землянокоподібні будівлі, усередині яких були печі [5, с. 11].

У добу пізнього заліза (III-I ст. до Р. Х.) на територію Закарпаття проникли кельтські племена. Їхні поселення виявлені на схилах гір Галіш і Ловачка біля Мукачева та у с. Нове Клинове Виноградівського району.

Період з кінця I тис. до Р. Х. до кінця I тис. прийнято називати давньослов'янським. У цей час у працях античних та візантійських істориків з'явилися перші писемні згадки про слов'ян. Зокрема, візантійський історик X ст. Костянтин Багрянородний стверджує, що територія від Високих Татр до Марамороських гір і все Верхнє Потисся були заселені слов'янським землеробським населенням – білими хорватами. Сучасні історики вважають, що східнослов'янські (білі, східні) хорвати – прадавні жителі Карпат, які створили свій племінно-політичний союз (князівство) і увійшли до складу Київської держави.

Багато археологічних пам'яток VI-IX ст. знайдено у таких поселеннях: Зняцево, Страбичово, Клячаново, Червеньово, Лісково Мукачівського району, Мала Копаня, Чапа Виноградівського району, Оріховиця, Комарівці, Холмок Ужгородського району, м. Ужгород [2].

З інтенсивним розвитком ремісництва та ливарно-промислового виробництва первісно-общинний лад у східних слов'ян поступово занепадає. Виникає приватна власність і майнова нерівність. Родинні зв'язки слабшають, виникають князівства [5, с. 15]. На Закарпатті такі князівства виникають у щільно заселених низинних районах, центрами яких стали добре укріплені фортеці – Ужгородський та Боржавський замки. Закарпаття тих часів було

складовою частиною Київської держави.

З кінця XI ст. південно-західні околиці Київської держави поступово починають захоплювати угорські королі. Остаточно Закарпаття було поневолене в другій половині XIII ст.

У часи Угорського королівства на території Закарпаття функціонувало сім адміністративно-територіальних одиниць–комітатів: три – Списький, Земплінський, Шарошський) – у західній частині (нині Словаччина), чотири – Березький, Ужанський, Угочанський, Марамороський – у східній (нинішнє Закарпаття) [5, с. 29].

Березький комітат охоплював територію нинішніх Берегівського, Мукачівського, Свалявського, Воловецького та Іршавського районів. До складу Ужанського комітату входили нинішні Ужгородський, Перечинський і Великоберезнянський райони, а також 16 населених пунктів, що належать нині до Східної Словаччини. Марамороський комітат включав сучасні Хустський, Тячівський, Рахівський і Міжгірський райони. В Угочанський комітат входили сучасний Виноградівський, захід Хустського та південь Іршавського районів, а також частина повіту Сату-Маре Румунії.

В XI–XII ст. на край здійснювали набіги кочівники (половці), а в 1241 р. край дощенту зруйнувала монгольська навала. Було знищено сотні сіл, міста Ужгород і Мукачеве, Невицький, Мукачівський і Хустський замки.

У XIII–XIV ст. основною масою населення краю було селянство. Головним заняттям селян було землеробство і скотарство, набувало розвитку також виноградарство (околиці Ужгорода, Середнього, Мукачева, Берегова, Виноградова, Королева).

У цей час великого значення королівська влада надавала розвитку міст як економічних і політичних осередків. Міські права були надані Ужгороду (друга половина XII ст.) Севлюшу (сучасний Виноградів, 1262 р.), Хусту, Тячеву, Вишкову, Берегову, Мукачеву (XIV ст.). Міста Берегове, Севлюш, Хуст та інші хліборобські поселення на Закарпатській низовині виникли за т. зв. німецьким правом; для їхньої появи були задіяні переселенці (німці і словаки) і місцеве українсько-руське населення [1, с. 43].

У 1526 р. угорське військо було розбите турками, а Закарпаття розділене на дві частини: Мукачеве відійшло до Трансильванії, а Ужгород – до Відня, де панували Габсбурги.

Після поділу Угорщини 1541 р. західні комітати (Ужанський, Земплінський, Списький і Шарошський) опинились під владою Габ-

сбургів, а східні (Березький, Угочанський, Марамороський) – під владою Трансильванії.

Протягом XVI–XVIII ст. Закарпаття було ареною безперервних воєн: антифеодальних повстань, боротьби між прихильниками Трансильванії та Австрії (після поділу Угорщини), турецько-татарських наїздів та ін. Унаслідок цього край зазнав господарської руїни, зникли села, занепадали міста. Зате тягар панщини зменшився, а в горах вона навіть не була запроваджена. Це стало причиною масового залюднення гірських територій утікачами з рівнини, які засновували у Карпатах т. зв. слободи. У цей час виникло понад дві третіх сучасних гірських сіл області, тоді як мережа поселень рівнини і передгір'їв на 4/5 сформувалася ще до XVI ст. Велику роль у заселенні гірських районів Закарпаття відіграли українські селяни з Галичини і Поділля, які втікали від панського утиску, частих набігів турецьких і татарських орд [1, с. 43].

З кінця XVIII ст. у регіоні розвиваються капіталістичні відносини. Їх прискорила реформа 1848 р., яка ліквідувала в Угорщині усі феодальні повинності. Міські поселення мали адміністративні (Ужгород, Мукачеве, Берегове – центри комітатів), промислові (найбільші підприємства у Великому Бичкові, Перечині, Сваляві, Ужгороді, Кобилецькій Полянці, Мукачевому), торговельні функції, а після будівництва залізниць у другій половині XIX ст. стали також транспортними пунктами і вузлами (Чоп, Батьово, Королеве, Мукачеве, Ужгород та ін.). Розширення функцій міст сприяло зростанню їхньої людності, однак розвиток індустріалізації й урбанізації в області в другій половині XIX – на початку XX ст. був ще слабкий.

З 1867 р. територія краю опинилася під владою Австро-Угорщини і була її відсталою аграрно-сировинною окраїною. У складі цієї держави Закарпаття не творило єдиної адміністративної одиниці, а входило в окремі жупи (комітати): Мараморош, Угоча, Берег, Унг та інші, які простягалися також на угорську, румунську і словацьку етнічні території.

На посилення адміністративної єдності регіону вплинув розвиток транспортної мережі. Перша залізниця була побудована між Ужгородом та Мукачевом 1872 р. До початку XX ст. залізничними вітками були сполучені майже усі міста краю, а окремі магістралі з'єднували Закарпаття з Галичиною, Буковиною, угорськими та румунськими землями [2].

Значні політичні події і територіальні зміни відбулись на Закарпатті за період між двома світовими війнами. Після розпаду

Австро-Угорщини народні ради окремих міст і містечок східної і середньої частини краю наприкінці 1918 р., а також «З'їзд всіх Русинів, жиючих в Угорщині» (Хуст, 21 січня 1919 р.) висловилися за приєднання до Української Народної Республіки. Однак у 1919 р. територія Закарпаття потрапила під владу різних країн: східну частину окупували румуни (за винятком селища Ясіня з кількома навколишніми селами, де існувала т. зв. Гуцульська республіка), західну – чехи, а Березький комітат залишився за угорцями, які обіцяли створити тут культурно-адміністративну автономію Руську Країну.

У травні 1919 р. представники ужгородської, хустської і прясівської рад проголосили об'єднання Закарпаття з Чехословаччиною на федеративній основі, що було підтверджено Сен-Жерменським договором 10 серпня 1919 р. Уряд Чехословаччини виділив окремих адміністративний край Підкарпатську Русь, до якого, однак, не було включено Прясівщину, зате долучено вузьку смугу угорської території уздовж залізниці Кошіце – Чоп – Берегове – Хуст.

Адміністративно-політичну організацію краю визначали статuti пражського уряду від 1919 і 1920 рр. Вони не враховували постанов Сен-Жерменського договору та чехословацької конституції про автономію. Адміністративна реорганізація 1925 і 1927 рр. відбувалася по лінії подальшої централізації; було усунено поділ краю на жупи (комітати), обмежено самоуправу громад, прирівняно загалом Підкарпатську Русь до чотирьох інших провінцій держави. Автономію краю почали реалізувати лише у 1938-1939 рр. (формування

власного уряду і законодавчої влади — Сойму), однак міжнародні події перешкодили їй нормальному розвитку.

Рішенням Віденського арбітражу 2 листопада 1938 р. від Закарпаття до Угорщини відійшли землі з містами Ужгород, Мукачеве і Берегове, столицю краю перенесено з Ужгорода до Хуста. 15 березня 1939 р. в умовах розчленування Чехословаччини фашистською Німеччиною Сойм проголосив Карпатську Україну незалежною державою на чолі з президентом Августином Волошином. Однак її одразу ж окупували угорські війська [4].

У межах Угорщини (1939-1944) адміністративна одиниця Підкарпатський край була зменшена на територію з містами Севлюш (сучасний Виноградів), Тячів і Солотвино, натомість збільшена на заході за рахунок Словаччини. Замість обіцяної автономії їй було надано вузьку самоуправу.

Восени 1944 р. Закарпаття зайняли радянські війська. Чехословацька адміністрація відновилася тільки частково і тимчасово. Організований у листопаді 1944 р. у м. Мукачеве з'їзд Народних Комітетів Закарпатської України висловився за приєднання краю до УРСР. 29 червня 1945 р., за договором між тодішніми Чехословаччиною і Радянським Союзом, Закарпаття було приєднане до України у межах адміністративної одиниці 1919 р., яка була збільшена невеликою територією навколо м. Чоп.

За указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 січня 1946 р., у складі УРСР була утворена Закарпатська область з поділом на 13 округів, що у 1954 р. були перетворені на райони, які існують й дотепер (табл.1).

Таблиця 1

Адміністративно-територіальний поділ Закарпатської області, 2016 р. [7]

Найменування району	Територія, тис. кв. км	Кількість рад			Кількість населених пунктів		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських населених пунктів
Берегівський	0,6		1	30		1	42
Великобerezнянський	0,8		1	19		1	31
Виноградівський	0,7	1	2	29	1	2	47
Воловецький	0,5		2	13		2	24
Іршавський	0,9	1		25	1		46
Міжгірський	1,2		1	22		1	43
Мукачівський	1		2	37		2	86
Перечинський	0,6	1		14	1		24
Рахівський	1,9	1	3	17	1	3	28
Свалявський	0,7	1		13	1		28
Тячівський	1,8		5	26	1	5	45
Ужгородський	0,9		1	32		1	64
Хустський	1		1	25		1	56

За останні 10 років в адміністративно-територіальному устрої області відбулися деякі

зміни. Статус міст обласного значення Постановами Верховної Ради України надано

м. Хуст (1998), м. Берегове (2001) і м. Чоп (2004). Повернено історичні назви багатьом селам у Берегівському, Виноградівському, Мукачівському і Ужгородському районах, в яких проживає переважно угорське населення. Надано статус сільських населених пунктів 8 колишнім смт: Колочава і Майдан (Міжгірський район), Ільниця і Довге (Іршавський район), Тур'ї Ремети (Перечинський район), Поляна (Свалявський район), Нижні Ворота (Воловецький район), Богдан (Рахівський район) та статус міста смт Перечин [6, с. 37-38].

Станом на 1 січня 2016 р. Закарпатська область складається із 13 адміністративних районів, 11 міст, 5 з яких є містами обласного значення (Ужгород, Мукачеве, Берегове, Хуст, Чоп). Також виділяють 19 смт і 579 сільських населених пунктів, які об'єднані відповідно у 19 селищних та 307 сільських рад. Усього в області 609 населених пунктів, з яких 192 мають статус гірських.

Закарпатська область суттєво відстає від інших регіонів у здійсненні адміністративно-територіальної реформи. Станом на 1 вересня 2016 р. в Закарпатській області функціонують тільки дві об'єднані територіальні громади: Тячівська міська і Вільховецька сільська. До складу Тячівської громади входять м. Тячів, с. Руське Поле, с. Лази, с. Округла, с. Тячівка. Вільховецька територіальна громада охоплює с. Вільхівці, с. Вільхівці-Лази, с. Добрянське, с. Вільхівчик, с. Раково, с. Сасово. Ці громади були створені за рахунок активних місцевих керівників-ентузіастів за підтримки обласної влади. Постановою Кабміну від 31 серпня 2016 р. ці громади визнано спроможними, тобто здатними самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг. Це рішення дозволить громадам скористатися державними субвенціями на формування інфраструктури. До повноважень територіальних громад належить місцевий економічний розвиток, житлово-комунальні послуги, утримання інфраструктури, соціальна допомога, охорона здоров'я, середня, дошкільна та поза-шкільна освіта, розвиток культури, спорту, утримання об'єктів комунальної власності, забудова та благоустрій території тощо.

Література:

1. Географія Закарпатської області / О. В. Заставецька, Б. І. Заставецький, І. Л. Дітчук, Д. В. Ткач. Навчальний посібник для учнів 8-9 класів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1996. – 96 с.
2. Гранчак І. М. Нариси історії Закарпаття (з найдавніших часів до 1918 року). / І. М. Гранчак. – Т.1. – Ужгород: Госпрозрахунковий ред.-вид. відділ Закарпат. обл. управління по пресі, 1993. – 436 с.
3. Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1969. – 786 с.
4. Магочій П.-Р. Історія України : пер. з англ. / Павло-Роберт Магочій; Авториз. пер. Ернест Гейдел, Софія Грачова. – К.: Критика, 2007. – 639 с.

Висновки. У результаті проведеного дослідження нами виділено етапи формування адміністративно-територіального устрою Закарпаття: дослов'янський (від найдавніших часів до V ст.); слов'янський (VI–XI ст.); угорський (XII ст.–1867); австро-угорський (1867–1918); чехословацький (1918–1939); угорський (1939–1944); радянський (1945–1991); український (з 1991 р.).

На ранніх етапах заселення території адміністративного поділу не було. На слов'янському етапі фактичними адміністративними центрами регіону були укріплені замки.

Перший адміністративно-територіальний поділ сучасної Закарпатської області було здійснено за часів панування тут Угорщини, згідно з яким регіон був поділений на чотири комітати: Ужанський, Березький, Угочанський, Марамороський.

Трансформація адміністративного устрою відбулася після входження регіону до складу Чехословаччини, у складі якої територія становила одну адміністративну одиницю – Підкарпатську Русь. За часів Угорщини (1939-1944) було повернено комітати (жупи).

Сучасний адміністративний поділ сформувався у 1946 р., коли Закарпаття ввійшло до складу УРСР. Він здійснювався для забезпечення ефективності командно-адміністративної системи управління і не відповідає сьогодинішнім реаліям соціально-економічного та суспільно-політичного життя.

Протягом історичного періоду відбувалося закономірне ускладнення адміністративно-територіального устрою Закарпаття, що проявлялося через збільшення кількості адміністративних одиниць і зміну їхнього статусу.

Станом на 2016 р. розроблені проекти поділу Закарпатської області на територіальні громади, але обласною радою жоден з них поки не прийнятий. На сьогодні функціонують лише дві об'єднані територіальні громади: Тячівська та Вільховецька. Децентралізація влади, реформування органів місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад – головні шляхи оптимізації адміністративно-територіального поділу Закарпатської області.

5. Мудра Ю. І. Наш край – наша історія / Ю. І. Мудра: Методичний посібник для вчителів та учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, ПТУ та середніх спеціальних навчальних закладів. – Ужгород, 1994. – 352 с.
6. Поп С. С. Природні ресурси Закарпаття / С.С. Поп. – 3-є вид., допов. – Ужгород: Карпати, 2008. – 376 с.
7. Адміністративно-територіальний устрій Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistzak.

Анотація:

Влах М., Качайло М. ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ ОТ ДРЕВНЕЙШИХ ВРЕМЕН ДО СОВРЕМЕННОСТИ.

В результате проведенного исследования нами выделены этапы формирования административно-территориального устройства Закарпатской области: дославянский (с древнейших времен до V в.); славянский (VI-XI вв.); венгерский (XII в.-1867); австро-венгерский (1867-1918); чехословацкий (1918-1939); венгерский (1939-1944); советский (1945-1991); украинский (с 1991 г.).

На ранних этапах заселения территории административного деления не было. На славянском этапе фактическими административными центрами региона были укрепленные замки.

Первый административно-территориальное деление современной Закарпатской области было совершено во времена правления здесь Венгрии, согласно которому регион был разделен на четыре комитаты: Унг, Берег, Угоча, Марамарош.

Трансформация административного устройства состоялась после вхождения региона в состав Чехословакии, в составе которой территория составляла одну административную единицу - Подкарпатскую Русь. Во времена Венгрии (1939-1944) были возвращены комитаты (жупы).

Современное административное деление сформировалось в 1946, когда Закарпатье вошло в состав УССР. Оно осуществляется для обеспечения эффективности командно-административной системы управления и не отвечает сегодняшним реалиям социально-экономической и общественно-политической жизни.

На протяжении исторического периода происходило закономерное осложнение административно-территориального устройства Закарпатья, которое проявлялось через увеличение количества административных единиц и изменение их статуса.

По состоянию на 2016 год разработаны проекты разделения Закарпатской области на территориальные громады, но областным советом ни один из них пока не принят. На сегодня функционируют только две объединенные территориальные громады: Тячевская и Вильховецкая. Децентрализация власти, реформирование органов местного самоуправления, создание объединенных территориальных громад - главные пути оптимизации административно-территориального деления Закарпатской области.

Ключевые слова: административно-территориальное устройство; комитаты; районы; города областного значения; объединены территориальные громады.

Abstract:

Vlakh M., Kachaylo M. TRENDS IN ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL STRUCTURES OF THE REGION FROM ANTIQUITY TO THE PRESENT TIMES.

The study finds that we may distinguish the following stages in formation of the administrative and territorial structures of Transcarpathia: pre-Slavic (from the earliest times to V century), Slavic (VI-IX centuries), Hungarian (XII century – 1867), Austro-Hungarian (1867-1918), Czechoslovak (1918-1939), Hungarian (1939-1944), Soviet (1945-1991) and Ukrainian (from 1991).

In the early stages of territory settlement there were no administrative divisions. On the Slavic stage the factual administrative centers of the region were fortified castles.

The first administrative and territorial division of the current Transcarpathian region was made during the times of Hungarian domination. According to which the region was divided into four committees: Uzhanski, Berezki, Uchanski and Maramorosky.

The transformation of the administrative structure was held after region being a part of Czechoslovakia, in which the territory comprises one district – Subcarpathian Rus. While during Hungarian domination (1939-1944) the committees (zhupas) were returned.

The current administrative division was established in 1946, when Transcarpathia served as a member of USSR. In addition, it was carried out to ensure the effectiveness of command-administrative system of governance. And it no longer meets the present-days realities in terms of socio-economic and socio-political life.

During the historic period valid complications of administrative and territorial structure of Transcarpathia were manifested by increase of administrative units and change of their status.

Projects relating to division of the Transcarpathia region into territorial units have been implemented by 2016. But none of these drafts has been adopted by the regional councils. So far, only two territorial units operate: Tyachev unit and Vilhovetskie unit. The decentralization of power, the transformation of local government, the establishment of territorial communities is the essential way to optimize the administrative and territorial structures of Transcarpathia region.

Key words: the administrative and territorial structure; committees; regions; cities of regional significance; territorial committees.

Рецензент: проф. Свинко Й.М.

Надійшла 21.11.2016р.